

CZEMIERZYCA (83) *sb f*

czemierzyca (60), **ciemierzyca** (23); *czemierzyca Mymer*¹, *RejKup*; *ciemierzyca Murm, HistAl, RejWiz, Mącz* (4), *RejPos, Oczko, Calep* (6); *czemierzyca : ciemierzyca FalZioł* (52 : 3), *SienLek* (6 : 5).
-rzy- (47), -rzi- (36).

Wszystkie samogłoski jasne.

sg *N* *czemierzyca* (36). ◇ *G* *czemierzyce* (38), *czemierzycy* (1); -e : -y *FalZioł* (32 : 1). ◇ *A* *czemierzycę* (3). ◇ *G a.* *A* *czemierzyce* (1). ◇ *I* *ciemierzycą* (4).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI i XVIII w.

*bot. veratrum album L. (Rost); adonis vernalis L. (Rost); rośliny z rodziny liliowatych, używane jako środek leczniczy; helleborum Murm, Mącz, SienLek, Cn; helleborus Mącz, Calep, Cn; veratrum Mącz, Calep, Cn; elleborum Mymer*¹, *Calep; elleborus Murm, FalZioł; scamonea FalZioł; aconitum, anticyricum, entomon, melampodium, polyrrhizon Cn* (83) : *Murm* 114; *Mymer*¹ 18; Gdi nakładziefz korzenia Czemierzycze w kokozf albo w kapłuny/ á włożyfz też wółkiego kopru Itą Czemierzyczą/ napijay fie *FalZioł* I 46b; Theż oboia Czemierzicza ma mocz ocieraiączą/ á tak iest oboia Czemierzicza dobra na thrąd y na czyrwone krofthi *FalZioł* I 46c; zmiefzay że proch Czemierzicza s łokiem piołynowym *FalZioł* I 46d, I 5a, 45d [4 r.], 46a, b, 55b (24); *HistAl* H4v; Bo gdy Krowá Swinią wefz álbo Ciemierzycę/ Będzye ieść/ iście z niey mafz pewną niebofzczycę. *RejWiz* 61v; *Helleborum, vel ut quidam volunt Helleborus Herba, Ciemierzicá. Latine veratrum, Mdłość głowy álbo závraćanie przywraca ku zdrowiu. Mącz* 154b, 11c, 484b; *SienLek* 113v; *Helleborosus* – Ten ktori nad miarę ciemierzyce wziął. *Calep* 475b, 1111b.

W charakterystycznych połączeniach: czemierzyce korzeń (9), *proch* (9), *sok* (2).

Szereg: »weratra albo ciemierzyca« (1): *Werátry álbo Ciemierzycé vzywánia różny fpołob. Oczko* [43]v.

Zestawienia: »czemierzyca biała« = veratrum album L. (Rost); elleborus albus FalZioł; helleborum album SienLek [szyk 15 : 11] (26): CZemierzicza biała iest ciepła y fucha w trzecim fłopniu FalZioł I 45c; Też korzenie biały Czemierzycze w winie vwarzone [...] chrobaki w wfzoch zabija FalZioł V 79v, [+3]c, I 11c, 45c [2 r.], d, 46a [4 r.], c, 67c (21); SienLek 171, 250v, Xv; Elleborum – Czarna ciemierzicza: item Biała ciemierzicza. Calep 356b, 475b.

»czemierzyca czarna« = Adonis vernalis L. (Rost); elleborus niger FalZioł; helleborum nigrum SienLek [szyk 10 : 9] (19): Czarna czemierzicza albo gorzekwiat. FalZioł I 46b; Czarney czemierzycze korzenie w wfzy włożone [...] daie ośtrofć fluchu FalZioł V 79v, [+3]c, I 45c, 46b, c [2 r.], d (12); SienLek 47, 50v, 90v, 251, Xv; Calep 356b, 475b.

W przen (1) : á vkázuie im pokrzywy/ piołyn á ciemierzycę onych fáłfzywych náuk á wymyfłow fwiátá tego *RejPos* 123v.

Przen (4) :

Zwrot: »pić ciemierzycę« = być szalonym (1): *Bibe helleborum, Pi ciemierzycę/ to yeft/ toś fzałón mafz muchy álbo koczki w głowie. Mącz* 154b.

a. *Proszek z utartej czemierzycy do kichania* (4) : *Przy tym theż kichanie ma być/ pieprzem albo czemierzyczą tartą na proch czyniono FalZioł V 24; Day fam czemierzicze mało Aby fie yey wnos*

---

nabrało *RejKup* r3; Náfyp iey wnozdrze bobrowych łtroiow tártych/ choć pieprzu/ álbo czemierzyce/
czymby iey mógł kichánie wzrułzyć *SienLek* 116, 97v.

Synonimy: gorzekwiat, weratra; a. kichawka.

Cf CIEMIORKA, CIEMIERZYCZNIK

AL